

Vem, da je v kratkem prispevku težko zaobjeti vso problematiko. Vse gornje misli so zapisane z dobrim namenom, da tudi v naših vrstah (recimo zgodovinarjev izseljenstva) začnemo dialog na strokovni ravni in javno povemo nestrinjanja in pomisleke z objavljenimi tezami. Saj je to tudi del znanstvenega procesa in duhovne širine, ki naj vodi k boljšemu delu nas vseh.

Marjan Drnovšek

The Importance of Being Pleterski

Andrej Pleterski je v 2. številki 52. letnika ZČ (str. 215–277) priobčil monsturozno dolg traktat *Lepi, grdi, zli*, ki zadeva tudi mene. Njegova besedno obilna izvajanja terjajo nekoliko odgovora. Ne bom se mudil pri vsaki malenkosti, ker bi bil rad okolju prijazen.

K str. 243: Pleterskemu morem utemeljeno ugovarjati le na mestih, kjer je vsaj malo stvaren; za molzbichlski samostan kot kraj nastanka »korenin« Brijinskih spomenikov (BS) pa mož ni podal prav nobenega nedvo(u)mnega dokaza. Prav tako ne za trditev o nekakšnem odražanju njihove (so)uporabe v kateri koli ženski samostanski skupnosti. Kaj le hoče? Vsaj doslej je veljalo, da dokazuje tisti, ki postavlja tezo.

Še k str. 243: Kar zadeva povezanost ali nepovezanost posameznih tekstov BS, je moje stališče znano in ga ni treba ponavljati. Ker je Andrej Pleterski postavil tezo o »koreninah« Brijinskih spomenikov v molzbichlskem samostanu¹ in potem še zatrdil, da »BRIŽINSKI SPOMENIKI /pozor, množina; v slovenščini to pomeni najmanj 3 tekste, kolikor jih je tudi v BS; gre torej za »organsko celoto«² BS/ ODRAŽAJO TUDI UPORABO V ŽENSKI SAMOSTANSKI SKUPNOSTI V MILLSTATTU,«³ zadeva pripomba o metodološki tveganosti raziskovanja BS kot celote v prvi vrsti njega samega. BS sem obravnaval kot »organsko celoto« samo toliko, kolikor je o BS kot celoti dajal izjave Andrej Pleterski.⁴

¹ Prim. A. Pleterski, *Arheologija in nastanek Brijinskih spomenikov*, v: Zbornik Brijinski spomeniki, Ljubljana 1996, 38: »PRVA BESEDILA V SLOVANSKEM JEZIKU, KORENINE BS, SO NASTALA MED 772 IN 789 V SAMOSTANU V MOLZBICHLU./« Na str. 27 istega dela A. Pleterski pojasni, da kratica BS pomeni Brijinski spomeniki (množina), ne Brijinski spomenik (ednina). Z' obravnavo BS kot »organske celote« je torej začel on (in to pri viru oz. »koreninah«). Moram pripomniti, da je v tej opombi citirana misel izjemno eksaktnega Andreja Pleterskega zelo hudo norčevanje iz bralcev. Gotovo so prva besedila v slovanskem jeziku nastala že znatno prej kot »korenine« BS (saj ni mogoče domnevati, da bi bili Slovani mutasti), vendar so bila le redko zapisana (v poganskih časih Slovanov npr. s črtami in zarezi, kakor se da sklepati iz razprave Čmorizca Hrabra o pismenkah).

² Ta oznaka prihaja izpod peresa Andreja Pleterskega; meni se ne zdi ravno posrečena. Za moj pristop k problematiki BS je pa povsem neustrezna, kakor more v 1. številki 51. letnika ZČ videti vsakdo. Po mojem mnenju vsaka izjava o vseh treh BS hkrati (npr. da so zapisani v latinici, da je njihov jezik slovanski ipd.) še ni izjava o njih kot »organski celoti«.

³ A. Pleterski, *Mitska stvarnost koroških knežjih kamnov*, ZČ 50, Ljubljana 1996, 527.

⁴ Obravnavanje BS kot celote (o »organski celoti« je govoril le Pleterski) je v slavistiki utemeljeno z njihovo jezikovno podobo. Wiehlova je npr. preučila krščansko in pravno terminologijo v vseh treh BS hkrati. To se zdi Pleterskemu na koncu 2. odstavka na str. 246 – beseda 'čist' je namreč izpričana le v BS 3, 'pravični' oz. 'pravi' pa le v BS 1 in BS 2 (v BS 3 srečujemo zgolj 'nepravična dela' in 'nepravično mišljenje')! – brez problemov sprejemljivo, medtem ko mož na koncu 243. in začetku 244. strani docira o tveganosti mojega obravnavanja jezikovne podobe BS kot celote. Čudna nedoslednost – ne edina! – »znanstvene« misli Pleterskega.

K str. 244: Ker neko besedno zvezo iz BS navajam v drugem sklonu, kot je v izvzinku, mi Andrej Pleterski prilepi kar etiketo napačnega citiranja! Saj, prav mi je, ko sem pa hotel kolikor mogoče neinterpretativno in natančno označiti določeno mesto v BS 1 in sem zapis »sueta vuecera« sklanjal docela mehanično. V prihodnje ne bom kompliciral in bom rekel kar »sveti večer«, saj se ve, na kaj v BS 1 se misli. O tej zadevi pa bi morebiti bilo treba reči še tole: greh, ki je v 1. karantanskem spovednem obrazcu omenjen pred zanemarjanjem »svetega večera«, je izrazito »laičen« (neupoštevanje nedelje), greh za njim pa tudi (nespoštovanje posta). Ni posebej logično (zlasti ne pri strukturi zanikanja: »...ker nisem spoštoval tega, niti tega, niti tega in drugega mnogega, kar je proti Bogu in proti /izpovedovančevemu/ krstu,«⁵ ki sugerira, da so vse sestavine enako aktualne za slehernega kristjana), da bi bil med ta dva greha, ki sta med redovniki in redovnicami vsake kolikor toliko urejene katoliške meniške skupnosti tudi potencialno komaj mogoča, vrinjen neki izrazito »samostanski« greh. Zato sodim, da ima Irene Wiehl prav.

Še k str. 244: Andrej Pleterski si izmisli, da kritiziram njegovo strokovno etiko. V resnici kritiziram samo zame nesprejemljivo »ohlapnost« njegovega pisanja in njegove aprioristične trditve. Nepoznavanje ali izpuščanje kritike za določeno vprašanje znanstveno relevantnih del, ki se ne skladajo s piščevo mislijo, ni vedno problem avtorjeve samozavesti ali etike, temveč včasih tudi vprašanje njegove strokovnosti oz. nestrokovnosti.

K str. 245: Andrej Pleterski pri Wiehlovi ni našel mesta, na katerem bi ona preklicala svojo ugotovitev o nemeniškem značaju BS. Zato je nekakšna »krožnost« moje argumentacije samo rezultat njegove interpretacijske ihte. V BS ni niti enega samega mesta, ki bi ga bilo treba obvezno razlagati z njihovim domnevnim samostanskim značajem ali izvorom. In če takšnega mesta ni, potem tudi ni nobenega slavističnega dokaza za to, da ima Pleterski prav pri svojih drznih razlagah nastanka in uporabe BS. Pristavim pa še tole: tehtnost dognanj se ne meri po obsegu, ki ga nekdo porabi za njihovo argumentacijo. Zlasti v velikem svetu, kjer je ekološka zavest prebujena, pazijo na to, da ne izgubljajo besed o obče znanih ali povsem očitnih stvareh. Mislim tako na duhovno kot na krajinarsko ekologijo (avtorji pišejo, drevesa padajo, bralci pa obupujejo!). Še zlasti je to aktualno pri omenjanju brcajoče kobilé ob mojem opozarjanju na rezultate raziskav Irene Wiehl: to kaže na raven »znanosti« Andreja Pleterskega. Ostajam brez besed. Eni imamo pač nivo, pod katerega ne moremo.

Še k str. 245: Ker je Andrej Pleterski že tako pedanten oz. dlakocepski, da opozarja celo na povsem očitne tiskovne pomote,⁶ mu vsekakor moram povedati, da K.D. Olof »svetega večera« prav nikjer ne šteje k seznamu kršitev meniških dolžnosti. Pač pa njegovo nespoštovanje. (Stvarno se s to Olofovo mislijo seveda ne strinjam, ampak iz tega ne gre delati cirkusa.) In Vi, Andrej Pleterski, si potem drznete očitati drugim nenatančno povzemanje!? In Vi, Andrej Pleterski, si potem drznete delati bilanco – celo v tabelarni obliki – znanstvene korektnosti neke razprave Petra Štiha, čigar opus predstavlja trdno postavko v naši historiografiji!? Dajte, dajte no! Umirite se malo!

K str. 246: Svojo argumentacijo nestrinjanja s Pleterskega razlagami okoli BS sem (razen čisto na koncu) izpeljal v območju slavistike. Tako tudi kritiko njegove trditve o *odražanju uporabe BS tudi v ženski samostanski skupnosti* (saj je to točka, o kateri teče razprava, mar ne?). Priznam, da mi ni jasno, kakšno odražanje uporabe BS tudi v ženski samostanski

⁵ Iz tega mesta je mogoče sklepati, da naštetih grehi zadevajo prav vsakogar, ki je krščen in priznava Boga kristjanov, ne pa samo nekaterih vernikov. Prestopki torej niso »specialistični«, npr. duhovniški ali redovniški, saj ne nasprotujejo npr. kakšni zaobljubi, temveč krstu in Bogu.

⁶ Da gre v študiji K. D. Olofa Zu den Katalogen in den Freisinger Denkmälern v Zborniku Brižinski spomeniki na str. 92 za očitno tiskovno pomoto pri označevanju BS 1 in BS 3, je razvidno v primerjavi s str. 90, kjer je tudi jasno povedano, da greh ni »sveti večer«, temveč njegovo nespoštovanje. Toliko o korektnosti navajanja, ko ima Andrej Pleterski že toliko povedati o njej pri drugih. Naj raje pometa pred svojim pragom!

skupnosti bi za slavistiko še lahko obstajalo poleg tekstnega – saj so BS vendar teksti!? K moji argumentaciji, Andrej Pleterski, pa ne sodi samo pisanje o kategoriji spola (to je le ena raven analize teksta), temveč tudi o eksplicitni evokaciji VSEH (!) PRAVIČNIH DEVIC (BS 1) oziroma VSEH (!) SVETIH DEVIC (BS 3) v karantanskih spovednih obrazcih. Ne gre samo za NEKE pravične oz. svete device, temveč za VSE. To sem v svojem spisu v 1. št. 51. letnika ZČ posebej poudaril. Na tej osnovi imam vsekakor dobre razloge za sklepanje, da so omenjene device v BS navzoče le teološko, ne pa tudi dobesedno. Da bi bile VSE PRAVIČNE oz. VSE SVETE DEVICE v enem samostanu (v tistem, v katerem naj bi prišlo do odražanja rabe BS tudi v ženski samostanski skupnosti), je pa res absurdno misliti. (Tu sem za hip prešel k argumentaciji v območju zdravega razuma.) Seveda pa se ne čudim, da je za Pleterskega moja argumentacija, ki kljub kratkosti skuša biti izčrpna in konsistentna, odvečna – saj se ne sklada z njegovimi idejami.

Še k str. 246: Pleterski me v maniri človeka, ki se spozna na vse (in na nič drugega), pouči, da je že dolgo znano, kako je na ravni slovničnih kategorij ženski spol podrejen moškemu. Če je to res tako dolgo znano in če velja tako pribito, kot je izrečeno na navedeni strani ZČ, ga vprašujem, zakaj se po tej trditvi tudi sam ne ravna? Zakaj npr. iz mojega priimka, ki je besednovrstno samostalni moškega spola, dela svojilni pridevnik s priponskim obrazilom za podstave ženskega spola? Nadalje pa bi si drznil tudi podvomiti, da je izražanje slovničnih kategorij tako preprosta reč (še zlasti v sociolingvistični perspektivi), da bi ga bilo mogoče odpraviti s tako povprek usekano trditvijo, kot jo je zapisal Pleterski.

Še k str. 246: Termin, ki ga BS uporabljajo za označevanje Bogu posebej zavezanih ljudi (tu sledim izrazoslovju A. Pleterskega), je kajpada »božji rab« (pišem kar sodobno, ker vsi bralci ZČ ne obvladajo jezika BS). In samo to je bilo doslej v resnici nesporno. Zgolj znanstveni ignorant, šarlatan ali blefer lahko zapiše o pomenu besede »rab« v BS kaj takega kot Pleterski. Dosedaj je namreč v slavistiki bilo sprejeto mišljenje, da beseda »rab« v BS pomeni služabnika, sintagma »božji rab« pa »božjega služabnika«, tj. duhovnika. (Tudi »stol« in »električni stol« nista eno in isto, čeprav na obeh ljudje sedijo – seveda na drugem le nekateri in še to kratek čas.) K takšni sodbi je največ prispevala podobnost jezika BS s starocerkveno slovanščino (verjetno se bodo bralci ZČ ob besedi »rab« spomnili na srbsko oz. hrvaško besedo »rob«, tj. suženj!). S svojim izenačevanjem pomena besed famulus, rab in duhovnik Andrej Pleterski ni dokazal ničesar stvarnega – razen seveda svoje znanstvene problematičnosti. Njegov t.i. dokaz ni niti krožen, ker ga preprosto nikjer ni. Je samo povodenj besed, besed, besed... Dr. mag., izredni univerzitetni profesor, znanstveni svetnik Andrej Pleterski je po svoji izobrazbi in po svojem poklicu gotovo velik »strokovnjak« za slovensko zgodovinsko slovnico, tako da se z njim tozadevno ne morem spuščati v debato. Čas je dragocen, prostor v ZČ pa tudi. Ampak: Pleterski postavlja novo tezo o pomenu besede »rab« v BS in na njem je, da svojo misel dokaže. Naj bo torej na tem mestu znanstvenik – ko že toliko docira o znanstveni metodologiji. Pleterski, pa menda ja niste upali, da Vaše besednogimnastične akrobacije v zvezi z »rabom« ne bom opazil?! (Saj to ni edina taka reč, a ker sem usmiljenega srca, drugih ne bom obešal na veliki zvon – da si ne boste kaj preveč grdega mislili o meni in da si ne bodo ob Vaših tekstih težko preizkušani bralci mislili kaj preveč grdega o Vas.) Če torej Pleterski zatrdi, da je nekaj v BS »vendarle povsem jasno«, je to lahko zgolj opis stanja v njegovi kukajoči glavi, dejansko pa stvari niso tako preproste. Zato tudi njegova kritika in njegova pohvala mojih prizadevanj v zvezi z analizo BS nista vredni piškavega oreha. On po mojem mnenju zaenkrat premalo ve in premalo razume o teh rečeh, da bi bile njegove sodbe merodajne.

K str. 247: Pleterski se precenjuje: za modni trend jaz popolnoma jasno opredeljujem »historiografski revizionizem«, ne pa – še posebej ne: samo – njegovih izvajanj. Vsakdo se

more sam – in to s prostim očesom – prepričati, kdo je v resnici površen (in kako povzema besede drugega).

Še nekaj načelnih misli:

K strani 246: Od kod Pleterskemu ideja, da je zadnji del mojih ugovorov k njegovi mitski stvarnosti (ki jo na str. 215 izenači s »pravljico« – kar ni ustrezno, ker so pravljice kot umetnine resničnejše od resničnosti) norčevalen, res ne vem. Saj sem vendar uporabil enako domišljjsko-asociacijsko paradigmo (njen zaščitni znak je vzklík: »To ni več naključje!«) razglabljanja o preteklosti kot on (tudi on se zanaša na povedano – in Levstik v Martinu Krpanu piše, da mu je Močilar razkladal, kako so ljudje včasih imeli to ali ono reč med sabo!). Če se jaz na omenjenem mestu norčujem, potem se norčuje tudi Pleterski – in to z vso svojo mitsko stvarnostjo. On se je učil, on nas zna poučiti!

K str. 247: Pleterski izjavlja, da je napisal »povsem spodobno knjigo«. Naš narod pravi: Lastna hvala – cena mala.

Še k str. 247: Pleterski piše, da sva s Petrom Štihom silovito napadla njegovo delo in njegovo strokovno etiko. Nestrinjanje z njegovim mnenjem je torej silovit napad na njegovo delo. Ježeš, ježeš, kaj bo, kaj bo, če se agresorja ne ukroti!? Pleterski, Vi ga pa pihnate! Kje le živite? Saj nismo več v času famoznih napadov na JLA! Čemu taka militaristična terminologija? Ne bodite no zaletavi kot kak komsomolček! Kolikor vem, sem nasprotoval edino načinu in rezultatom Vašega dela (zaradi preveč razgrete domišljije v izvajanju sklepov, zaradi odsotnosti čvrstih dokazov in zaradi nelogičnosti v pisanju), medtem ko sem se o Vaši etiki potrudil molčati. Pazil sem na to, da sem svoje *nestrinjanje* z Vami argumentiral v območju slavistike (edino čisto na koncu, po delu teksta, ki se ne ukvarja z Vašimi idejami, sem praktično preizkusil Vaš model interdisciplinarnosti – in Vam to očitno ni po volji!). Niti na enem mestu moje argumentacije niste uspeli ovreči. Sicer pa – stvari so na dlani: o Vaši strokovni etiki sploh ni treba izgubljati besed (spomnite se samo »raba«). Kakor tudi o sončevem spolu ne. Zadeva je absolutno neaktualna. Pozornemu bralcu traktata *Lepi, grdi, zli* tudi ni ušlo, da Andrej Pleterski v zvezi s Petrom Štihom in mano strašno poudarja pomen nekakšnega najinega priznanja. V znanosti zaenkrat štejejo argumenti, ne pa priznanja v stilu Andreja Višinskega... Pardon, v stilu Andreja Pleterskega!

Še k str. 247: Pleterski se razglasi za zlobnega. Mislim, da je ta eksplicitna samooznaka avtorja povsem odveč, kajti bralci ZČ niso tako neumni, da ne bi sami uvideli, kakšen je značaj tega ali onega pisca, ki jih »nagovarja« s svojimi teksti (tudi človek brez kančka domišljije si prav lahko predstavlja, v kakšnem duševnem razpoloženju je Andrej Pleterski napisal predzadnji odstavek na str. 246). Sploh pa sem mnenja, da historiografskih del ne gre obremenjevati s tovrstnim kramljanjem o docela osebnih rečeh raziskovalca. Enako sodim tudi o evokacijah političnih gesel v znanstvenem okolju (v kolikor seveda niso predmet raziskovanja), zato sklicevanje Andreja Pleterskega na maksimo Mitje Ribičiča »s knjigo proti knjigi« pri meni ni napravilo posebnega vtisa. Res ne vem, zakaj naj bi človek mitična fantaziranja zavračal s knjigo, če pa za to zadostuje nekaj revialnih strani. Treba je imeti pravo mero. Pleterski naj tudi pomisli, da vsi ne moremo s tako lahkoto priti do subvencij za izdaje svojih tekstov kot on. Da ne bo pomote: tu ne gre za vprašanje strokovnosti (tudi knjige z ugodno strokovno recenzijo niso vedno deležne podpore iz javnih finančnih virov), temveč za dejstvo, ki sem ga (parafrazirajoč Oscarja Wilda) z jasno besedo označil v naslovu pričujočega zapisa. Važno je biti Pleterski. Seveda pa je tudi pomembno imeti številne kolaborante (po domače »helferje«), ki – in kot – jih ima Pleterski. Res, impresivna vrsta jih je.⁷ Videli se bomo pri Filipih.

⁷ Prim. A. Pleterski, *Lepi, grdi, zli. O metodah, Liburniji, Karantaniji, vojvodskem stolu, Konverziji in Brižinskih spomenikih*, ZČ 52, Ljubljana 1998, 276.

V kolikor bi družčina Pleterski & Co. nadaljevala diskusijo na tako nizki znanstveni ravni, kot jo je izpričala v traktatu *Lepi, grdi, zli*, se na njena izvajanja ne bom več odzval. »Tu vsaki zastopni človek more lehkú zastopiti.«⁸

Igor Grdina

Za zaključek

V 2. številki 52. letnika ZČ (1998) je izšel tekst Andreja Pleterskega z naslovom *Lepi, grdi, zli*. Z njim avtor odgovarja na kritične misli, ki sva jih o neki njegovi predhodni razpravi napisala podpisani in Igor Grdina. Silno obsežen in – ni kaj reči – slikovno lepo opremljen tekst, je v največji meri namenjen meni oziroma moji polemiki z njim. Koliko je bila po mnenju Andreja Pleterskega stvarna, si blagohotni bralec lahko ogleda v redko videni tabeli na str. 242. V kalimerovski maniri je v kritiki videl predvsem »posmeh, napad na strokovno etiko« Andreja Pleterskega (takšen je sklep tabelarne bilance v 13. koloni!), medtem ko sem v stvarnih vprašanjih očitno vedno streljal mimo tarče in Andrej Pleterski je imel in ima še vedno in povsod prav. Ne mislim še enkrat načenjati polemike o teh zadevah in pisati dolgih traktatov (ki bi jih nemara lahko tudi sam opremil z ličnimi tabelami in barvnimi fotografijami – očitno imajo trditve, pa če so še tako prismuknjene, s tem večjo težo!), pa čeprav bi mu imel marsikaj povedati in nadrobiti in morda tudi zašpičiti, da bi se mogoče vprašal, ali je res požrl vse znanje tega sveta in ali se res spozna prav na vse, da lahko meritorno sodi o vseh vprašanjih, ki jih načenja (od npr. filološke analize Konverzije in terminoloških vprašanj Brižinskih spomenikov do diplomatike vladarskih listin ipd.). Tega ne nameravam počenjati, ker ne vidim v tem nobenega smisla. Prepričani (Andrej Pleterski) ostajajo prepričani, ostali pa si lahko še enkrat preberejo moj tekst (ZČ, št. 1/57, 1997).

Peter Štih

⁸ Citat je iz Trubarjeve Cerkovne ordninge.